उपशाय व अनुपशाय

Rognidan & VV Dept

उपशय व्याख्या

- औषधान्न विहाराणां उपयोगं सुखावहम् l

विद्यात् उपशयम् व्याधेः ll

- सुखानुबंधो यो हेतुव्याधि आदिविपरीतकः l

देशादिकः च उपशयःज्ञेयःअनुपशयः अनयथा   ll

उपशय उदाहरण

उपशय प्रकार	औषध	अन्न	विहार
हेतुविपरीत	शीत (कफज) ज्वरावर सुण्ठी	श्रमज (वातज) ज्वरावर रसौदन	दिवास्वापामुळे वाढलेल्या कफावर रात्रौ जागरण
व्याधिविपरीत	प्रमेहावर हरिद्रा	अतिसारावर मसुराच्या डाळीचे यूष	उदावर्तावर प्रवाहण
हेतुव्याधिविपरीत	वातज शोथावर दशमूळ	वातज ग्रहणीवर ताक	दिवास्वापामुळे व स्निग्ध गुणामुळे उत्पन्न झालेल्या तंद्रेवर रुक्ष गुणाचे रात्रौ जागरण

उपशय उदाहरण

उपशय प्रकार	औषध	अन्न	विहार
हेतुविपरीतार्थकारी	पित्त व्रणशोथावर पित्तकर असा ऊष्ण उपनाह	व्रणशोथाच्या पच्यमान अवस्थेत विदाही अन्न	वात उन्मादात त्रासन
व्याधिविपरीतार्थकारी	च्छर्दी मध्ये ओकारी करणारे गेळ्फळ	अतिसाराच्या आमावस्थेत दूध	च्छर्दी होत असता मुद्दाम उलटी काढणे
हेतुव्याधिविपरी तार्थकारी	विषावर विष	मद्यपानामुळे उत्पन्न झालेल्या मदावर मदकारक असे मद्य	व्यायामामुळे उत्पन्न झालेल्या मुढ्वातावर पाण्यात पोहोण्याचा व्यायाम

उपशय उपयोग

गुढलिंग व्याधि उपशय अनुपशयाभ्यां परीक्षेत् ll

त्रिरूप राजयक्ष्मा व जीर्णज्वर काही लक्षणे सारखी दिसल्याने विरेचनाचा उपयोग करून व्याधि व्यवच्छेद करावा.

- व्याधिचे निदान होइपर्यंत उपशय व नंतर चिकित्सा म्हंटले जाते. उदा.– पित्तज ज्वर व सूतशेखर